

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗИНА**

ГОРОДОВЕНКО АРТУР ВІКТОРОВИЧ

УДК 342.1(477)(043)

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ СУДІВ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ**

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі права та публічного адміністрування Маріупольського державного університету, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
ГОДОВАНИК Євген Валентинович,
Маріупольський державний університет,
доцент кафедри права та публічного
адміністрування

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
ВОЛОШИН Юрій Олексійович,
Національний авіаційний університет,
декан факультету міжнародних відносин

кандидат юридичних наук,
ПАПАЯНІ Світлана Василівна,
Управління комунікацій Конституційного
Суду України та міжнародного
співробітництва,
Конституційний Суд України,
в. о. керівника

Захист відбудеться «27» вересня 2019 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.31 Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 6, ауд. 431

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розісланий «27» серпня 2019 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О. С. Передерій

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. З моменту проголошення незалежності України процес реформування Конституції України набув перманентного характеру, і серед основних напрямів конституційної модернізації суспільства окреме місце посідає удосконалення системи судів загальної юрисдикції як в частині процесуальних аспектів здійснення судочинства, так і інституціонального реформування судової системи з метою досягнення найвищої ефективності її функціонування. В свою чергу, становлення України як правової та демократичної держави зумовлює необхідність проведення конституційної реформи судоустрою виключно з метою забезпечення сталого розвитку суспільства та пошуку правових механізмів подолання тих викликів, які стоять перед суспільством.

Детермінантою забезпечення благополуччя населення є наявність ефективного правового регулювання суспільних відносин, побудованого на досконалій та якісній Конституції. Конституційна реформа в Україні у сфері судочинства та судоустрою має суперечливий характер та не позбавлена власних недоліків, що проявляється, наприклад, у формально-догматичному віднесенні прокуратури та адвокатури до системи правосуддя, вилученні принципу законності із засад судочинства. Крім того, конституційна реформа в Україні у повній мірі не супроводжується внесенням відповідних змін до галузевого законодавства, що є необхідною умовою якісних змін в організації та діяльності системи судів загальної юрисдикції.

Обраний народом України та визначений у законодавстві як стратегічна мета європейський вектор розвитку передбачає удосконалення національної системи судів загальної юрисдикції з урахуванням загальноновизнаних європейських стандартів, однак правотворчі тенденції та правозастосовна практика свідчать про необхідність пошуку оптимальних форм та методів імплементації європейських стандартів судочинства та судоустрою до національної правової системи. Крім того, наявна складна економічна та політична ситуація потребує від держави консолідації всіх внутрішніх сил, що будуть спрямовані на гармонізацію та адаптацію чинного законодавства до європейських стандартів з метою удосконалення конституційно-правового регулювання найважливіших суспільних відносин, серед яких – організація та діяльність судової влади на усіх її структурних рівнях.

Таким чином, комплексне доктринальне дослідження конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції в умовах європейської міждержавної інтеграції є важливим і своєчасним завданням конституційно-правової науки, вирішення якого сприятиме подальшій розробці ефективних конституційно-правових механізмів забезпечення права людини і громадянина на справедливий суд.

Стан наукової розробки теми. Варто зазначити, що окремі питання проблематики удосконалення функціонування системи судів загальної юрисдикції та загальні аспекти здійснення конституційної модернізації як комплексного суспільно-правового процесу були досліджені різними науковцями.

Зокрема, серед інших, слід відзначити праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як М. О. Баймуратов, Ю. Г. Барабаш, О. В. Батанов, Ю. М. Бисага, Ю. О. Волошин, С. П. Головатий, О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, М. І. Мельник, М. В. Оніщук, М. П. Орзіх, О. М. Пересада, В. Ф. Погорілко, А. О. Селіванов, О. В. Скрипнюк, І. Д. Сліденко, М. І. Ставнічук, А. А. Стрижак, Ю. М. Тодика, В. Л. Федоренко, О. Ф. Фрицький, С. В. Шевчук, Ю. С. Шемшученко, В. І. Шишкін, А. Дайсі, Д. Батлер, Л. Дюгі.

При цьому праці українських конституціоналістів здебільшого були зосереджені на дослідженні загальних засад конституційної модернізації або аналізі окремих особливостей функціонування судової системи. Водночас сучасні правові реалії потребують комплексного розгляду конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції у специфічних умовах реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, і загальної інтенсифікації конституціоналізації європейських стандартів судочинства та судоустрою у контексті європейської міждержавної інтеграції.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складовою частиною науково-дослідної роботи кафедри права та публічного адміністрування Маріупольського державного університету «Проблеми та перспективи розвитку національної правової системи України в умовах європейської міждержавної інтеграції» (державний реєстраційний № 0116U000048).

Мета й завдання дослідження. Мета дисертації зумовлена актуальністю та ступенем розробленості обраної теми і полягає в дослідженні проблем теорії та практики конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції України в умовах європейської міждержавної інтеграції.

Відповідно до поставленої мети в роботі зосереджується увага на розв'язанні таких **завдань**:

- дослідити історико-правові аспекти становлення та розвитку судової влади;
- визначити концептуальні моделі судової влади та провести їх порівняльно-правовий аналіз;
- встановити загальні засади конституційної модернізації судової влади як об'єктивного суспільно-правового процесу;
- проаналізувати конституційні принципи функціонування судів загальної юрисдикції в Україні та Європейському Союзі;
- визначити конституційно-правовий статус судів загальної юрисдикції України на сучасному етапі суспільного розвитку;
- окреслити проблеми імплементації європейських стандартів судоустрою до національної правової системи України;
- розглянути перспективи конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції України в умовах реалізації стратегічного курсу на європейську інтеграцію.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку з конституційною модернізацією системи судів загальної юрисдикції України.

Предмет дослідження – конституційно-правові засади модернізації системи судів загальної юрисдикції.

Методи дослідження. Методологічна база дослідження поєднує в собі загальнонаукові та спеціальні наукові концепції, теорії і методи. Як методологічна база дослідження використовуються такі методи пізнання: історичний, компаративного аналізу, емпіричного узагальнення, моделювання та абстрагування, діалектичний, системний, комплексний та інші. Так, для пізнання юридичного змісту конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції застосовується діалектичний метод. Історичний метод використовувався під час аналізу закономірностей становлення та розвитку судової влади на території сучасної України. Системний метод застосовувався при аналізі конституційно-правового статусу судів загальної юрисдикції у відповідності до чинного законодавства. Методи моделювання та абстрагування використано в процесі дослідження подальших перспектив конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції України. Широко застосовуються також загально-гносеологічні прийоми пізнання – індукції, дедукції, аналізу та синтезу, що уможливило дослідження теоретико-правових та логічних засад конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції у сучасних умовах європейської міждержавної інтеграції.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що це перше комплексне наукове дослідження конституційної

модернізації системи судів загальної юрисдикції України у сучасних умовах європейської міждержавної інтеграції.

У межах здійсненого дослідження сформульовано низку теоретичних положень і висновків, зокрема:

вперше:

- визначено онтологічну доміанту становлення та розвитку судової влади на території сучасної України, якою є функціональна та самоврядна незалежність судової гілки влади, а також функціональний розподіл категорій справ між різними елементами системи судів загальної юрисдикції;

- встановлено концептуальні особливості конституційно-правового регулювання організації та діяльності органів судової влади в країнах Європи, до яких відносяться: конституційна регламентація основних засад організації та діяльності системи судів загальної юрисдикції; деталізація конституційно-правового статусу судів загальної юрисдикції на рівні галузевого законодавства; стійка тенденція до розширення обсягу конституційного регулювання функціонування системи судів загальної юрисдикції;

- визначено ключову доміанту побудови національної системи судів загальної юрисдикції в умовах європейської міждержавної інтеграції, якою є верховенство права як верховенство правового закону у нормативно-правовому регулюванні організації та діяльності судів загальної юрисдикції;

- обґрунтовано доцільність у сучасних умовах конституційно-правового розвитку запровадження антикорупційної спеціалізації та спеціалізації з питань інтелектуальної власності у вже існуючих судах загальної юрисдикції замість створення окремих спеціалізованих судів;

- встановлено закономірності співвідношення імплементації європейських стандартів судоустрою до національної правової системи та фундаментального процесу інтернаціоналізації конституційного права;

- визначено основні напрями впливу процесу реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на подальші перспективи конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції України;

удосконалено:

- доктринальні підходи до визначення моноцентричної та диференційованої моделей судоустрою;

- уявлення про Суд ЄС як унікальний судовий орган, який на наднаціональному рівні поєднує у собі функції суду загальної

юрисдикції, конституційного суду та адміністративного суду, що є безпосереднім проявом фундаментальної інтернаціоналізації конституційно-правових норм про судоустрій в правовій системі ЄС;

отримали подальший розвиток:

- положення про необхідність паралельного з конституційною модернізацією системи судів загальної юрисдикції реформування системи правоохоронних органів, включаючи прокуратуру як орган підтримання державного обвинувачення та судового представництва;

- практичні пропозиції щодо впровадження в Україні концепції «електронного суду» як інноваційної форми судового процесу у судах загальної юрисдикції.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані: у *науковій діяльності* – для подальшого доктринального опрацювання шляхів удосконалення організації та діяльності системи судів загальної юрисдикції; у *правотворчому процесі* – при розробці проектів законів, що регулюють сферу судоустрою та судочинства; у *правозастосовній діяльності* – для теоретико-методологічного забезпечення професійної діяльності суддів та співробітників апаратів судів загальної юрисдикції; у *навчальному процесі* – при підготовці підручників, навчальних посібників, інших навчальних матеріалів з дисциплін, які розглядають організацію та діяльність судових органів, конституційно-правовий статус суддів, форми та методи здійснення правосуддя та інших функцій судів загальної юрисдикції.

Апробація результатів дисертації відбувалася під час проведення таких міжнародних науково-практичних конференцій: «Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики» (11 березня 2016 р., м. Маріуполь) (тези опубліковано), «Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики» (10 березня 2017 р., м. Маріуполь) (тези опубліковано), «Особливості інтеграції країн у світовий економічний та політико-правовий простір» (8 грудня 2017 р., м. Маріуполь) (тези опубліковано).

Публікації. Основні положення дисертації відображено в 5 наукових статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, у тому числі 2, внесені до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International» (Польща) та 1 у науковому виданні іноземної держави, і тезах 3 доповідей на міжнародних конференціях.

Структура дисертації визначена метою і предметом дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків,

списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 204 сторінки. Список використаних джерел містить 271 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовується актуальність теми дисертації, ступінь розробки теми дисертаційного дослідження, визначаються мета й завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукова новизна одержаних результатів, їх апробація, міститься інформація щодо публікацій, структури та обсягу дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-історичні засади функціонування судової влади в Україні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Історико-правові аспекти становлення та розвитку судової влади» досліджено історико-правові аспекти формування судової гілки влади на території сучасної України, визначено загальні закономірності та основні тенденції її прогресивного становлення та розвитку.

Зазначається, що для найповнішого розуміння фундаментальних засад та сучасних процесів конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції України важливим вбачається формування належної онтологічної історико-правової парадигми становлення та розвитку судової влади як невід'ємного елемента та ключової ознаки конституційного ладу правової держави.

У вказаному контексті відзначається, що в історичній ретроспективі занадто невеликі історичні проміжки часу Українська держава існувала як самостійна. У різні періоди території сучасної України мали різний державно-правовий статус та входили до складу різних держав, що безпосередньо відображалось і на розвитку моделі системи судів загальної юрисдикції, а згодом події 1917 р. фактично перервали цей розвиток, адже в радянський період замість реального конституціоналізму в основі усіх політико-правових процесів знаходилася догматична ідеологічна парадигма, результатом чого стала фактична відсутність незалежного суду та втрата демократичних традицій судочинства та судоустрою.

Водночас наголошується, що починаючи зі здобуття державної незалежності у 1991 р. онтологічною та ментальною домінантою розвитку судової влади на території сучасної України є функціональна та самоврядна незалежність судової гілки влади, а також функціональний розподіл категорій справ між різними елементами системи судів загальної юрисдикції, що частково простежується ще починаючи з доби Київської Русі.

У підрозділі 1.2 «Концептуальні моделі судової влади: порівняльно-правовий аналіз» досліджено науково-доктринальні та практичні підходи до визначення концептуальних моделей судової влади у сучасному світі, при цьому особлива увага приділяється існуючим моделям функціонування судової влади європейських правових держав.

Зазначається, що перспективну модель ефективного функціонування судової влади на рівні системи судів загальної юрисдикції необхідно оцінювати за такими критеріями, як незалежність, доступність суду, належна судова спеціалізація та загальна стабільність судової системи.

Констатується важливість та ключове значення проведення судової реформи та створення ефективної моделі судоустрою на рівні системи судів загальної юрисдикції у контексті процесу загальної конституційної модернізації суспільства, зважаючи на той рівень завдань та позитивної відповідальності, який делегований судам як єдиній інституції, здатній та уповноваженій здійснювати функцію правосуддя у правовій державі.

У підрозділі 1.3 «Загальні засади конституційної модернізації судової влади як об'єктивного суспільно-правового процесу» надається змістовна характеристику конституційної модернізації судової влади, аналізуються форми та наслідки її впливу на національну систему судів загальної юрисдикції як ключовий конституційно-правовий інститут сучасної правової держави.

Результаті текстуального аналізу законопроекту «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» дав можливість зробити концептуальний висновок фундаментального характеру про те, що головною метою змін було забезпечення кожній особі право на справедливий судовий розгляд його справи незалежним і неупередженим судом у розумні строки на основі принципу верховенства права шляхом вдосконалення конституційних основ національного правосуддя. Законопроектом була передбачена деполітизація судової влади, професійне удосконалення вимог та стандартів для суддів, оптимізація системи судоустрою тощо. У цьому контексті наголошується, що запропоновані зміни є корисними для подальшої реалізації судової реформи відповідно до європейських стандартів, адже значною мірою відновлюють довіру суспільства до судової влади.

Зазначається, що конституційно-правове регулювання організації та діяльності органів судової влади в країнах Європи має ряд особливостей.

По-перше, в Основному Законі держави, як правило, закладаються основні засади організації та діяльності судової влади.

По-друге, система судів загальної юрисдикції на рівні конституції окреслюється досить схематично, деталі ж викладені на рівні законодавства про судоустрій. Проте конституції країн, як правило, не оминають визначення юрисдикції вищого суду країни.

По-третє, обсяг конституційного регулювання судової влади значно розширився за останні десятиріччя, і провідне місце у цьому процесі конституційної модернізації судоустрою займають постсоціалістичні країни.

Розділ 2 «Сучасний стан конституційно-правового регулювання системи судів загальної юрисдикції» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Конституційні принципи функціонування судів загальної юрисдикції в Україні та Європейському Союзі» зазначається про те, що ефективна судова влада можлива лише за умови реального (фактичного) дотримання та виконання конституційних принципів у повсякденній судовій практиці. Така думка пояснюється, насамперед, важливим суспільно-політичним значенням діяльності судової влади, оскільки дотримання принципу конституційної законності, поряд із принципом верховенства права, в організації та функціонуванні судової влади є основною гарантією вільного доступу до правосуддя всіх громадян України.

Вказується на ту обставину, що саме конституційні принципи є базовими та визначальними для формування належної моделі організації та діяльності судів загальної юрисдикції, втілюючи ключові конституційні цінності суспільства та його довгострокові цілі, іншими словами – формуючи конституційно-правову парадигму судової влади в державі.

Отже, національна судова влада реалізується шляхом правосуддя у формі цивільного, господарського, адміністративного, кримінального, а також конституційного судочинства. У свою чергу, правосуддя є однією із форм реалізації судової влади поряд з такими формами, як конституційний контроль, формування органів суддівського самоврядування та суддівського корпусу, тлумачення і роз'яснення законодавства, організаційне й інформаційно-аналітичне забезпечення судів (узагальнення судової практики, аналіз судової статистики) тощо, але водночас саме правосуддя є ключовою функцією, яка визначає сенс діяльності судів та стратегічні підходи до визначення місця і ролі судів у наявній системі органів публічної влади.

У підрозділі 2.2 «Конституційно-правовий статус судів загальної юрисдикції на сучасному етапі суспільного розвитку» досліджено сучасні підходи до визначення конституційно-правового статусу судів загальної юрисдикції в Україні, визначено основні тенденції їх розвитку та модернізації як частини комплексної конституційної реформи.

Визначено, що удосконалення конституційно-правового статусу судів загальної юрисдикції є складовою частиною та невід'ємним структурним елементом загальної конституційної модернізації суспільства, що передбачає паралельне реформування системи правоохоронних органів, включаючи прокуратуру як орган підтримання державного обвинувачення та судового представництва.

Доведено, що виділення у системі судів загальної юрисдикції спеціалізованого суду для розгляду справ про корупційні правопорушення є недоречним, оскільки це не призведе до суттєвого розвантаження загальних судів та жодним чином не підвищить якість відправлення правосуддя, оскільки складність вирішення корупційних справ не є надмірною порівняно з іншими справами про тяжкі й особливо тяжкі злочини, а крім того, створення окремого суду, який би вирішував справи про корупційні правопорушення, навпаки здатне полегшити можливості зовнішнього тиску на суддів, адже справи будуть вирішуватись порівняно невеликою кількістю суддів, їх обрання на посади може зумовлюватись необхідністю прояву лояльності в необхідних справах, що, в свою чергу, є менш вірогідним у разі вирішення справ про корупційні правопорушення у загальних судах.

Розділ 3 «Проблеми та перспективи конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції України на сучасному етапі» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Проблеми імплементації європейських стандартів судоустрою до національної правової системи України» зазначається, що ключовою спільною конституційною цінністю, характерною для національних правових систем сучасних європейських держав, є верховенство права. Цей принцип виступає основною, засадничою основою організації та діяльності системи судів загальної юрисдикції, яка сприймає і практично реалізує загальноєвропейські стандарти в галузі прав і свобод людини.

Зазначено, що безпосереднім проявом інтернаціоналізації конституційного права як галузі в цілому є розширення кола наднаціональних правових актів у результаті регіонального зближення ряду держав. Це деякі акти органів Європейського Союзу, які мають

пряму дію на території держав-членів (наприклад, акт, який регулює порядок проведення виборів у Європейській парламент). Проблеми глобалізації сучасного конституційного права тісно пов'язані і значною мірою детерміновані зростанням соціальної ролі прав людини у системі координат «міжнародне співтовариство – національні держави – індивіди». З 70-х років XX століття права людини поступово стали набувати глобальних рис, що стало відображенням певної стандартизації вітальних і соціальних потреб людей. Здебільшого, це пояснюється формуванням у Європі уніфікованих стандартів організації культурної, інформаційної, економічно-фінансової сфер життя і вироблення універсальних правових стандартів регламентації цього.

У цьому контексті визначено, що у відповідності до імплементованих до національної правової системи України загальноправових та галузевих європейських стандартів, реформування системи судів загальної юрисдикції повинно здійснюватися за ключовими стратегічними напрямками, визначеними інституціональними правовими стандартами універсального та регіонального (європейського) рівня.

При цьому реформування системи судів загальної юрисдикції України доцільно проводити у два етапи:

I) перший етап, на якому відбувається створення належного нормативно-правового забезпечення належного функціонування системи судів загальної юрисдикції;

II) другий етап, що включає системні зміни в законодавстві, у тому числі – прийняття змін до Конституції України, спрямованих на докорінне удосконалення конституційно-правового статусу суміжних інститутів, якість організації та діяльності яких безпосередньо впливає на можливість здійснення правосуддя судами загальної юрисдикції на концептуальній основі реалізації принципу верховенства права.

У підрозділі 3.2 «Перспективи конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції України в умовах реалізації стратегічного курсу на європейську інтеграцію» показано, що перспективи конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції України в умовах реалізації стратегічного курсу на європейську інтеграцію слід розглядати з тих концептуальних позицій, що європейська інтеграція – це історичний цивілізаційний вибір України, одна з ключових вимог Революції Гідності і політико-правовий процес, що у системі зовнішньополітичних пріоритетів України посідає особливе місце, виступаючи базовим фундаментом конституційної модернізації суспільних відносин.

Наголошується, що Угода про асоціацію між Україною та ЄС є концептуальною основою імплементації європейських стандартів судочинства та судоустрою до національної судової системи України, при цьому основним засадничим принципом імплементаційних процесів є принцип верховенства права як необхідна умова реалізації стратегічного курсу держави на повноцінну європейську інтеграцію.

Показано, що ключовим завданням зміцнення принципу верховенства права в частині розбудови системи судів загальної юрисдикції України є забезпечення незалежності механізму формування судів та призначення суддів від політичних органів та політично мотивованих рішень посадових осіб, у тому числі – через створення дієвих органів суддівського самоврядування та їх подальшу модернізацію у відповідності до європейських правових стандартів.

У **висновках** містяться найсуттєвіші та найважливіші результати дисертаційного дослідження, наводяться теоретичні узагальнення та нові підходи до розгляду конституційно-правової проблематики стосовно особливостей модернізації системи судів загальної юрисдикції України у сучасних умовах європейської міждержавної інтеграції. Зокрема:

1. Розвиток організації та діяльності системи судів загальної юрисдикції на території сучасної України відбувся під впливом різних моделей судоустрою та судочинства, серед яких слід відзначити моделі суду присяжних, державного суду та специфічних самоврядних форм організації судової влади, що відображають історико-правові умови існування українського суспільства.

2. Особливостями сучасного етапу функціонування системи судів загальної юрисдикції України (починаючи з 1991 р.) у порівнянні з попередніми конкретно-історичними періодами є запровадження апеляційної інстанції, удосконалення та законодавче забезпечення інституту суддівського самоврядування, а також формування розуміння судів загальної юрисдикції як незалежних органів правосуддя, а не суб'єктів державної правоохоронної діяльності.

3. Онтологічною домінантою розвитку системи судів загальної юрисдикції на території сучасної України є функціональна та самоврядна незалежність судової гілки влади, а також функціональний розподіл категорій справ між різними елементами судової системи, що частково простежується ще починаючи з доби Київської Русі.

4. Можна відзначити дві основні моделі функціонування судової влади: моноцентричну (на чолі з єдиним найвищим органом судової влади) та диференційовану (яка передбачає створення вищих судових інстанцій у відповідності до предметної спеціалізації).

5. Україна одержала у спадок від радянської державно-правової системи диференційовану систему судоустрою, що складалася з автономної системи судів загальної юрисдикції та автономної системи органів Державного арбітражу, а тому загальну тенденцію реформування моделі судоустрою України на сучасному етапі можна визначити як поступовий перехід до більш моноцентричної моделі.

6. Конституційно-правові норми є основним джерелом концептуальних засад побудови системи судів загальної юрисдикції України, а їх конкретизація відбувається на рівні конституційного законодавства про судоустрій.

7. Конституційно-правове регулювання організації та діяльності судів загальної юрисдикції в державах Європи має ряд особливостей: по-перше, в Основному Законі держави, як правило, закладаються основні засади організації та діяльності судової влади; по-друге, система судів загальної юрисдикції на рівні конституції окреслюється концептуально з паралельним визначенням конкретних механізмів реалізації на рівні спеціального законодавства; по-третє, обсяг конституційного регулювання судової влади значно розширився за останні десятиріччя. Провідне місце у процесі конституційної модернізації судоустрою належить державам постсоціалістичного табору. Саме вони проводять активну політику впровадження європейських норм і принципів у функціонування національних судових систем враховуючи досвід держав Європейського Союзу.

8. Інституціональне місце та роль суду в системі поділу влади визначається в основному його повноваженнями по контролю за законністю діяльності інших гілок влади, причому основним джерелом норм про форми і методи взаємодії судів загальної юрисдикції та інших органів публічної влади є Конституція України.

9. Сприйняття загальновизнаних стандартів судоустрою та судочинства є необхідною умовою адаптації національної правової системи до європейського права та входження її до європейського правового простору, адже належна організація системи судів загальної юрисдикції є обов'язковою інституціональною гарантією забезпечення прав людини і громадянина на рівні норм внутрішньодержавного законодавства.

10. Ключовою домінантою побудови національної судової системи в умовах європейської міждержавної інтеграції є верховенство права, під яким слід розуміти верховенство правового закону у нормативно-правовому регулюванні організації та діяльності системи судів загальної юрисдикції держави.

11. Суд ЄС є унікальним судовим органом, який на наднаціональному рівні поєднує у собі функції суду загальної юрисдикції, конституційного суду та адміністративного суду, що є безпосереднім проявом фундаментальної інтернаціоналізації конституційно-правових норм про судоустрій правової системи ЄС.

12. Удосконалення конституційно-правового статусу судів загальної юрисдикції є складовою частиною та невід'ємним структурним елементом загальної конституційної модернізації суспільства, що передбачає паралельне реформування системи правоохоронних органів, включаючи прокуратуру як орган підтримання державного обвинувачення та судового представництва.

13. Виділення у системі судів загальної юрисдикції спеціалізованого суду для розгляду справ про корупційні правопорушення є недоречним, оскільки це не призведе до суттєвого розвантаження загальних судів та жодним чином не підвищить якість відправлення правосуддя, оскільки складність вирішення корупційних справ не є надмірною порівняно з іншими справами про тяжкі й особливо тяжкі злочини, а крім того, створення окремого суду, який би вирішував справи про корупційні правопорушення, навпаки здатне полегшити можливості зовнішнього тиску на суддів, адже справи будуть вирішуватись порівняно невеликою кількістю суддів, їх обрання на посади може зумовлюватись необхідністю прояву лояльності в необхідних справах, що, в свою чергу, є менш вірогідним у разі вирішення справ про корупційні правопорушення у загальних судах.

14. Доцільним у сучасних умовах конституційно-правового розвитку є виділення не окремих спеціалізованих судів (наприклад, антикорупційних та у сфері інтелектуальної власності), а запровадження відповідної спеціалізації у вже існуючих судах загальної юрисдикції, адже даний підхід мінімізує витрати на утримання апаратів судів (принцип економічної доцільності судової реформи) та вирішить питання територіальної доступності населення до правосуддя (забезпечення доступу до суду як елемент конституційного права людини і громадянина на справедливий суд).

15. Імплементация європейських стандартів судоустрою до національної правової системи є безпосереднім проявом фундаментального процесу інтернаціоналізації конституційного права на універсальному та регіональному (європейському) рівні, адже відповідні норми та принципи сформувалися як результат сприйняття в умовах міждержавної інтеграції позитивного досвіду розвинутих

правових держав з усталеними та ефективними системами судоустрою.

16. Необхідність імплементації європейських стандартів та удосконалення на основі їх сприйняття системи судів загальної юрисдикції України об'єктивно обумовлюється тим комплексом проблемних питань, що залишаються невирішеними на сучасному етапі конституційної модернізації, серед яких, зокрема, недостатня якість законотворчості у сфері судочинства та судоустрою, недосконалість інформаційного забезпечення судових апаратів, невизначеність щодо концептуальної моделі побудови рівнів судової системи в частині спеціалізації судів за предметними категоріями справ, високий рівень корупційних ризиків у діяльності судової влади, недостатня самостійність та незалежність органів суддівського самоврядування тощо.

17. Імплементація європейських стандартів судочинства та судоустрою повинна здійснюватися у комплексі з імплементацією відповідних стандартів організації та діяльності інститутів правоохоронної системи, перш за все – процесуальних, таких як прокуратура та адвокатура з метою подальшого реформування та модернізації конституційно-правового статусу вказаних суб'єктів.

18. Угода про асоціацію між Україною та ЄС є концептуальною основою імплементації європейських стандартів судочинства та судоустрою до національної системи судів загальної юрисдикції України, при цьому базовою засадою імплементаційних процесів є принцип верховенства права як необхідна умова реалізації стратегічного курсу держави на повноцінну європейську інтеграцію.

19. Ключовим завданням зміцнення принципу верховенства права в частині розбудови системи судів загальної юрисдикції України є забезпечення незалежності механізму формування судів та призначення суддів від політичних органів та політично мотивованих рішень посадових осіб, у тому числі – через створення дієвих органів суддівського самоврядування та їх подальшу модернізацію у відповідності до європейських правових стандартів.

20. В Україні на сучасному етапі конституційної модернізації створені необхідні умови для впровадження «електронного суду» як форми судового процесу, зокрема, апробовані новітні технологічні процеси, спрямовані на посилення оперативності та якості реалізації функції правосуддя судами загальної юрисдикції, а тому основним завданням у сфері інформатизації судів загальної юрисдикції є створення належної законодавчої бази, що регулюватиме форми,

методи та межі використання електронного судочинства при розгляді конкретних предметних категорій юридичних справ.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Городовенко А. В. Історико-правові аспекти становлення та розвитку української судової системи. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право.* Маріуполь : МДУ, 2016. Вип. 11. С. 123–130 (видання включено до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International») (Польща).

2. Городовенко А. В. Концептуальні моделі судоустрою: порівняльно-правовий аналіз. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право.* Маріуполь : МДУ, 2016. Вип. 12. С. 93–97 (видання включено до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International») (Польща).

3. Городовенко А. В. Загальні засади конституційної модернізації судової системи як об'єктивного суспільно-правового процесу. *Актуальні проблеми правознавства : зб. наук. праць Тернопільського національного економічного університету.* 2018. Вип. 1. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. С. 73–79

4. Городовенко А. В. Конституційні принципи функціонування судової системи в Україні та Європейському союзі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція.* 2017. Вип. 30. Т. 1. Одеса : МГУ, 2017. С. 46–49.

5. Городовенко А. В. Конституционная модернизация судебной системы в условиях европейской межгосударственной интеграции: проблемы теории и практики. *Leges si Viata.* Кишинів, 2018. № 4/2. С. 31–34 (іноземне фахове видання).

наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Городовенко А. В. Історико-правові аспекти становлення та розвитку судової системи України. *Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики : зб. матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених (11 березня 2016 р.) / За заг. редакцією К. В. Балабанова.* Маріуполь : МДУ, 2016. С. 25–29.

7. Городовенко А. В., Годованик Є. В. Сучасні моделі судоустрою: проблеми визначення та імплементації. *Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики* : зб. матеріалів VI міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів, і молодих учених (10 березня 2017 р.). Маріуполь : МДУ, 2017. С. 44–46.

8. Городовенко А. В. Моделі судоустрою у сучасному світі: порівняльно-правовий аналіз. *Особливості інтеграції країн у світовий економічний та політико-правовий простір* : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Маріупольського державного університету (8 грудня 2017 р.). Маріуполь : МДУ, 2017. С. 36–37.

АНОТАЦІЯ

Городовенко А. В. Конституційно-правові засади модернізації системи судів загальної юрисдикції: проблеми теорії та практики. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Маріупольський державний університет, Маріуполь; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків, 2019.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню проблем теорії та практики конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції в умовах європейської міждержавної інтеграції. Проаналізовано історико-правові аспекти становлення та розвитку судової влади. Визначено основні концептуальні моделі судової влади та здійснено їх порівняльно-правовий аналіз.

Піддано комплексному аналізу загальні засади конституційної модернізації судової влади як об'єктивного суспільно-правового процесу.

Досліджено принципи функціонування системи судів загальної юрисдикції в Україні та Європейському Союзі та конституційно-правовий статус судів загальної юрисдикції на сучасному етапі суспільного розвитку.

Визначено проблеми імплементації європейських стандартів судоустрою до національної правової системи України та окреслено перспективи конституційної модернізації системи судів загальної

юрисдикції України в умовах реалізації стратегічного курсу на європейську інтеграцію.

Доведено, що в Україні на сучасному етапі конституційної модернізації та реалізації Угоди про асоціацію з ЄС створені необхідні умови для впровадження «електронного суду» як форми судового процесу.

Ключові слова: система судів загальної юрисдикції, судова влада, судочинство, конституційна модернізація, європейські стандарти, європейська міждержавна інтеграція.

АННОТАЦИЯ

Городовенко А. В. Конституционно-правовые основы модернизации системы судов общей юрисдикции: проблемы теории и практики. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право. – Мариупольский государственный университет, Мариуполь; Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, Харьков, 2019.

Диссертация посвящена комплексному исследованию проблем теории и практики конституционной модернизации системы судов общей юрисдикции в условиях европейской межгосударственной интеграции. Проанализированы историко-правовые аспекты становления и развития судебной власти. Определены основные концептуальные модели судебной власти и осуществлен их сравнительно-правовой анализ. Обоснована позиция, согласно которой конституционно-правовые нормы и положения законодательства о судостроительстве являются основным источником концептуальных основ модернизации системы судов общей юрисдикции в Украине на современном этапе государственного строительства.

Подвергнуты комплексному анализу общие принципы конституционной модернизации судебной власти как объективного общественно-правового процесса. В частности, акцентировано внимание на целесообразности укрепления принципа верховенства права как основной идеологии построения обновленной системы судов общей юрисдикции. Также рассмотрена проблематика обеспечения независимости механизма формирования судейского корпуса, обеспечения аполитичности этого процесса и создания эффективных органов судейского самоуправления. Доказано

существование непосредственной связи этих процессов с эффективностью государственной политики по обеспечению прав и свобод граждан.

Исследованы принципы функционирования системы судов общей юрисдикции в Украине и Европейском Союзе. Определен конституционно-правовой статус судов общей юрисдикции и раскрыты особенности нормативно-правового обеспечения такого статуса. Доказано, что восприятие общеевропейских стандартов судостроительства и правосудия является важнейшим условием адаптации национальной правовой системы к принципам права Европейского Союза и вхождения Украины в общеевропейское правовое пространство.

Определены проблемы имплементации европейских стандартов судостроительства в национальную правовую систему Украины и намечены перспективы конституционной модернизации системы судов общей юрисдикции Украины в условиях реализации стратегического курса на европейскую интеграцию.

Акцентировано внимание на том, что в Украине на современном этапе конституционной модернизации и реализации Соглашения об ассоциации с Европейским Союзом созданы необходимые условия для внедрения «электронного суда» как формы судебного процесса. Доказано, что внедрить «электронный суд» в Украине возможно только при условии информатизации национальной системы правосудия, а также внедрения инновационных технологий автоматизации рассмотрения судами разных категорий юридических дел.

Ключевые слова: система судов общей юрисдикции, судебная власть, судопроизводство, конституционная модернизация, европейские стандарты, европейская межгосударственная интеграция.

ABSTRACT

Gorodovenko A. V. Constitutional Law Principles of Modernization of the System of Courts of General Jurisdiction: Problems of Theory and Practice. – *Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.*

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.02 – Constitutional Law; Municipal law. – Mariupol State University, Mariupol; Kharkiv National University named after V. N. Karazin, Kharkiv, 2019.

The thesis is devoted to a comprehensive study of the problems of the theory and practice of constitutional modernization of the system of

courts of general jurisdiction in the context of European interstate integration. Analyzed the historical and legal aspects of the formation and development of the judiciary. The basic conceptual models of the judicial power are defined and their comparative legal analysis is carried out.

Comprehensive analysis of the general principles of the constitutional modernization of the judiciary as an objective social and legal process.

The principles of the functioning of the system of courts of general jurisdiction in Ukraine and the European Union and the constitutional and legal status of courts of general jurisdiction at the present stage of social development are investigated.

The problems of the implementation of European standards of the judicial system in the national legal system of Ukraine are identified and the prospects for constitutional modernization of the system of courts of general jurisdiction of Ukraine in the context of the implementation of the strategic course for European integration are outlined.

It is proved that in Ukraine at the present stage of constitutional modernization and implementation of the Association Agreement with the EU, necessary conditions for the introduction of the "electronic court" as a form of the judicial process have been created.

Key words: system of courts of general jurisdiction, judicial power, judicial process, constitutional modernization, European standards, European interstate integration.

Підписано до друку 26.08.2019. Папір офсетний. Друк офсетний.
Формат 60×90/16. Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим.
Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.